

Bates College, Színházi és Retorikai Tanszék, USA

Transzszexuális „hangterápia”

VECSEY KATALIN
kvecsey@bates.edu

Absztrakt

A transzszexualizmus olyan állapot, amelyben az egyén a biológiai neméhez képest magát a másik nemhez tartozónak érzi. A nemi azonosságtudatnak megfelelő hang elsajátításának meghatározó része van abban, hogy az egyén az új neme szerint észrevétlenül tudjon beilleszkedni a társadalomba. A beszédtanároknak, logopédusoknak, valamint a foniátereknek fontos szerepe van ebben a folyamatban. Az alapvető fogalmak és terminológia tisztázása után a tanulmány röviden összefoglalja és ismerteti a legújabb szakirodalomban, valamint a szerző MTF transzszexuális nőkkel folytatott műtéti beavatkozás nélküli nőies hang kialakítása során szerzett gyakorlati tapasztalatait.

Kulcsszavak: transzszexualizmus, transzszexuális hangterápia, beszédtechnika

Bevezetés

A címben a hangterápia szó nem véletlenül van idézőjelben. A tiszta hangterápia különbözik a hang-, illetve beszédtréningtől. A hangterápia elsősorban a beteg hang, illetve a kóros hangképzési mechanizmusok korrekciójának a módszere, míg a beszéd- vagy kommunikációs tréning a meglévő készségek fejlesztését, kimunkálását jelenti. A transzszexuális nőkkel folytatott hangterápia esetében nem egy beteg hang¹ meggyógyításáról van szó, hanem a legtöbb esetben egy egészséges férfihang nőiessé tételéről. Ebben a tanulmányban az egyszerűség kedvéért a szakirodalomban is használt hangterápia kifejezést fogom használni, de bízom abban, hogy a tanulmány végére ki fog derülni, hogy miért is tettem idézőjelbe ezt a szakkifejezést.

1 Leszámítva azokat az eseteket, amikor a rossz egyéni próbálkozások hatására a beteg diszfóniás tünetekkel jelentkezik a terápiára.

Amikor 2000-ben egy baráti felkérésre először kezdtem el női transzszexuális hangterápiával foglalkozni, szinte semmit nem tudtam a témáról. Logopédus-beszédtanárként színpadi beszédtechnikát tanítva arra gondoltam, hogy ez a feladat ugyanolyan munka, mint amikor a színházi figurateremtéshez színpadi beszédhangot – úgynevezett karakterhangot – kell kialakítanom egy férfi színész számára, akinek nőként kell megszólalnia a színpadon. Ebben pedig már bőven volt gyakorlatom és így – ma már tudom, hogy nagy bátorsággal – elfogadtam a szakmai kihívást. Az évek során gyakorlati tapasztalat útján, valamint a szakirodalomban való elmélyüléssel és az új kutatásokat figyelemmel követve úgy érzem, hogy eme tanulmánnyal segítséget tudok nyújtani azon bátor logopédus kollégáim számára, akik elhivatottságot éreznek, hogy szívesen dolgozzanak ezzel a csoporttal.

Mi a transzszexualizmus?

A transzszexualizmus nemi identitászavar, amely során az egyének (transzszexuálisok) folytonosan elégedetlenek a saját biológiai nemükkel, és úgy érzik, hogy valamilyen katasztrófális tévedés folytán rossz testbe születtek, és mindent elkövetnek annak érdekében, hogy megszabaduljanak ettől a „rossz testtől”, megváltoztassák a biológiai, illetve fizikai jellemzőiket. Tehát transzszexuális az a személy, akinek a nemi identitása (pszichológiai, illetve tudati neme) ellentétes a biológiai nemével. Sok olyan transzszexuális nővel dolgoztam, akik leegyszerűsítve úgy fogalmaztak, hogy ők „férfi testbe zárt nők”, de találkoztam olyan egyénnel is, akik simán közhelyszerűnek tartották ezt a megfogalmazást, és egyáltalán nem azonosultak ezzel az érzéssel.

Az angolszász nyelvterület különbséget tesz a biológiai nem (*sex*) és a társadalmi nem (*gender*) között. A biológiai nem az ember testi, fizikai nemére utal, amit az határoz meg, hogy milyen nemi szerve van az embernek. A társadalmi nem az ember önképére utal, nemi identitására és az ehhez kapcsolódó nemi szerepre, ami lehet férfi, női vagy kevert jegyek objektív megjelenítése. Az emberek nagy részének nemi identitása összhangban van a biológiai nemével. Nemi identitászavarról akkor beszélünk, amikor az ember ellentmondásosságot érez a fizikai nemével és/vagy nemi szerepével kapcsolatban. A nemi identitászavar extrém formája a transzszexualizmus. Ez az érzés gyakran már egészen korán – például 5 éves korban – jelentkezik, de sok transzszexuális hosszú ideig titkolni igyekszik ezzel kapcsolatos érzéseit. A transzszexualizmus a WHO (World Health Organization, Egészségügyi Világszervezet) által is elismert betegség, mivel ez az állapot a betegnek tartósan igen rossz közérzetet okoz, és orvosilag gyógyítható, gyógyítandó állapotról van szó. Az úgynevezett BNO (Betegségek Nemzetközi Osztályozása) szerinti diagnóziskódja is van a transzszexualizmusnak (F64.0) – ugyanúgy, mint a többi betegségnek. A nemi identitás zavaraival először az 50-es években az Amerikai Egyesült Államokban egy német származású pszichiáter, Harry Benjamin kezdett el foglalkozni. A transzszexuális kifejezést is ő honosította meg 1954-ben. A nevével fémjelzett szervezet² 1978-ban írásban fektette le az alapelveket, melyeket értelemszerűen az orvosi és a társadalmi változások hatására folyamatosan megújítanak. Ezek az elvek³ ma is irányadóak a nemi identitászavarral küzdő betegek kezelésében.

2 *Harry Benjamin International Gender Dysphoria Association, Inc.* (HBI/GDA). A szervezet új neve *World Professional Association for Transgender Health* (WPATH) <http://www.wpath.org/>

A transzszexualizmus értelemszerűen két alapesetben fordul elő. Transzszexuális nőnek (transznő) nevezzük azt a személyt, aki genetikailag férfinak született, de nővé alakult. A szakirodalomban angolul a Male-to-Female („férfiből nő”) kifejezéssel találkozunk, melynek gyakran csak többféle rövidített változatát használják (MTF / MtF / MF / MtoF / M2F / M-F). Transzszexuális férfi (transzférfi) az az egyén, aki genetikailag nőként született és férfivá alakult, angolul Female-to-Male („nőből férfi”), ennek rövidítései pedig: FTM / FtM / FM / FtoM / F2M / F-M. A transzszexualizmus nem összekeverendő a homoszexuális vagy transzvesztita viselkedési formákkal. Homoszexuális az az egyén, aki szexuálisan a saját neméhez vonzódik. Transzvesztita pedig az a férfi vagy nő, aki a másik nem ruháinak viselése által (átmenetileg) élvezni kívánja a másik nemhez való tartozást. Az angol nyelvben legújabban a transzvesztitákra a „cross dresser” kifejezést használják. Sem a homoszexuális, sem a transzvesztita egyén nem akarja a saját nemét megváltoztatni.

A transzszexuálisok a bevallás („coming out”) döntésének meghozatala után egy úgynevezett nemváltóztatási folyamaton („transition”) mennek keresztül. Ennek a folyamatnak a lépései bizonyos mértékben meghatározottak, de a nemváltóztatás mértéke egyénenként változó. Néhány esetben a transzszexuális személy a nemi szerepét megváltoztatja a munkájában, mindennapi életében, öltözködésében. Új nemének megfelelően hivatalosan nevet változtat, okiratait kicseréli, de ugyanakkor az anatómiai beavatkozásig esetleg soha nem jut el. Más transzszexuálisok a viselkedés, öltözködés, modor adaptációja mellett hormonkezeléssel a másodlagos nemi jellegüket is megváltoztatják. A férfiak esetében alkalmazott női hormon (ösztrogén) hatására például a mellek megnőnek, a szőrzet átalakul, a zsírszövet eloszlása nőies jelleget ölt. Nőknél a férfi hormon (tesztoszteron) hatására a mellek megkisebbednek, az izomzat és a szőrzet férfias jellegűvé válik, a hang pedig mélyül. A nemváltóztatás végső lépése a nemiszerv-átalakító műtét (Sex Reassignment Surgery/Gender Reassignment Surgery). Ez a férfiaknál a pénisz és a herék eltávolítását, valamint a mesterséges vagina kialakítását, nőknél a mellek és a belső reproduktív szervek (méh és petefészkek) eltávolítását, a vagina lezárását, valamint mesterséges pénisz kialakítását jelenti. A transzszexuálisok nemváltóztatási folyamatának gyakran része a hangterápia. Erre elsősorban a transzszexuális nőknek van szüksége, mert a transzszexuális férfiak esetében a férfihormon-terápia férfiasítja a hangot is, de természetesen a megfelelő technikájú hangképzés elsajátítására, valamint a kommunikációs eszköztáruk megerősítésére nekik is szükségük lehet. A hangterápia elsősorban azért ajánlott, mert még ha egy MTF transzszexuális képes is női hangot produkálni, rossz technika alkalmazásával megerőltetheti és károsíthatja a hangszálait. A helyes módszert legbiztonságosabban foniáter szakorvos és logopédus tudja megtanítani. Tudni kell, hogy léteznek műtéti megoldások is (például az úgynevezett cryothyroid approximációs technika), de ezekkel kapcsolatban gyakran változóak a tapasztalatok. A műtéti megoldást én csak a sikertelen hangterápia esetében szoktam javasolni, és mindig megemlítem erre vonatkozóan néhány szakirodalmi hivatkozást. Egy angol kutatás a betegek között 79%-os (Matai et al. 2003), egy német kutatás pedig 85%-os (Neuman; Welzel 2004) elégedettséget mutatott ki. Továbbá tudni kell azt is, hogy a hangszalagműtétet minden esetben több hónapon át tartó logopédiai hangterápia követi.

3 A legújabb változat *The Harry Benjamin International Gender Dysphoria Association's Standards Of Care For Gender Identity Disorders, Sixth Version February, 2001* az alábbi web oldalról tölthető le: www.wpath.org/Documents2/socv6.pdf

Hangterápia transzszexuális nők részére

A nemi azonosságtudatnak megfelelő hang elsajátításának meghatározó része van abban, hogy az egyén az új neme szerint észrevétlenül tudjon beilleszkedni a társadalomba. A beszédtanároknak, logopédusoknak, valamint a foniátereknek fontos szerepe van ebben folyamatban.

A transzszexuális nők a nemváltoztatási folyamat során azonban nem minden esetben fordulnak szakemberhez nőies hangjuk kialakítását illetően. Sokan úgy gondolják, hogy maguk is meg tudják oldani a hangjukat. Vannak – leginkább az interneten keresztül elérhető – könyvek, DVD, CD és audio kazetták⁴, amelyek segítségével lehetséges önálló „hangterápiát” végezni otthon. Azonban ezek az úgynevezett önségítő („self-help”) anyagok, illetve módszerek nem nyújtanak visszajelzést, megerősítést, illetve esetleges korrekciót a felhasználó számára. Továbbá nem alakul ki pozitív terápiás kapcsolat a terapeuta (tanár, orvos) és a beteg között, ami köztudottan nagyon hatásos minden terápiás folyamatban. Különösen szükségszerűnek érzem ennek a fontosságát a transzszexuálisok helyzetében, amikor igazán fontos egy külső személy általi pozitív megerősítés a terápiás eredményeket, illetve a változásokat illetően. Az egyéni próbálkozásokat követően, a valódi életben tapasztalt hangjukra vonatkozó negatív élmények hatására azonban sokan rájönnek, hogy szükségük van szakember segítségére ahhoz, hogy a hangjuk ne árulkodjon biológia múltjukról. A beszédtanár elsődleges feladata, hogy a megfelelő szűrési vizsgálatok elvégzése után egy olyan egyénre szabott terápiás programot dolgozzon ki, amely során műtéti beavatkozás nélkül olyan hanghasználatot alakít ki az egyénnél, amely nem vezet semmilyen kóros elváltozáshoz. Ennek a beszédmodifikációs terápiának a célja egy olyan egészségesen szóló, jól terhelhető nőies hang kialakítása, amely összhangban van a személyiséggel, biztosítva azt, hogy a transzszexuális egyén a kommunikáció minden területén azt a képet nyújtsa magáról, amit belül is érez.

Az általam alkalmazott hangterápia és beszédtréning három különböző terület terápiás, illetve gyakorlati elemeinek kombinációjából tevődik össze:

1. A funkcionális diszfónia terápiájának a gyakorlataiból;
2. A beszédtechnika tanítása során végzett gyakorlatokból;
3. A drámapedagógiában alkalmazott helyzetgyakorlatokból.

A hangterápiát megelőző vizsgálat

Bármilyen logopédiai terápiát mindig egy komplex logopédiai szűrővizsgálat előz meg, melynek része a beteg személyes adatainak, panaszának, valamint anamnézisének felvétele. A beteg személyes adatainak felvétele ugyanúgy történik, mint minden más esetben, azzal a kiegészítéssel, hogy mindig rá kell kérdeznünk arra is, hogy a család, munkahely, illetve a baráti kör mennyire van beavatva a nemváltoztatás folyamatába. Tapasztalatból tudom, hogy gyakran sok transzszexuális a családjá előtt már vállalja az új társadalmi nemét, de például a munkahelyén még nem. Figyelnünk kell arra, hogy ne „adjuk ki” a személyt például azzal, hogy a munkahelyén nőként keressük, amikor

⁴ A legismertebb ezek közül: Melanie Anne Phillips: *How to Develop a Female Voice*
<http://www.heartcorps.com/journeys/voice.htm>

még ott férfiként jelenik meg. Az anamnézis felvétele a transzszexuális egyének esetében annyiban módosul, hogy a kérdések főleg a nemváltoztatási folyamatra vonatkoznak. A különböző vizsgálatok és az ezzel kapcsolatos kérdések pedig főleg az egyén jelenlegi állapotának, a terápiára való alkalmasság felmérésére és a terápia céljának meghatározására irányulnak.

Adatfelvétel – Anamnézis – Kérdések

1. Általános adatok

Név, lakcím, telefon⁵
Foglalkozás
Iskolai végzettség

2. Általános egészségügyi adatok

Műtétek, betegségek, allergiák
Alkoholfogyasztás, dohányzás, orvosságok

3. A nemváltoztatás folyamatára vonatkozó kérdések

- Nőként él-e? (Mennyi ideje?)
- Hormonterápia (Mennyi ideje?)
- Jár-e pszichológushoz, pszichiáterhez? (Követi-e a Harry Benjamin féle alapelveket?)
- Elkészte-e az elektrolízis, illetve a végleges szőrtelenítés folyamatát? (Mennyi ideje?)
- Tervez-e plasztikai műtéteket? (Mikor?)
- Tervez-e nemiszerv-átalakító műtétet? (Mikor? Hol? Kinél?)
- Stb.

4. Munkahelyre, családra vonatkozó kérdések

- Nőként dolgozik-e?
- Nőként él-e a családjá/barátai előtt?
- Mennyire támogatja a családjá/baráti köre a nemváltoztatás folyamatában?
- Jár-e csoportterápiára?
- Stb.

5. Hangterápiára vonatkozó kérdések

- Tervez-e hangszalagműtétet? (Mikor? Hol? Kinél?)
- Vett-e már részt hangterápián? (Mikor? Hol? Kinél? Milyen sikerrel?)
- Próbálkozott-e saját maga valamilyen módszerrel? (Videokazetta, könyvek, internet stb.)
- Mennyire elégedett a saját hangjával? (1-től 10-ig tartó skálán)
- Mi az, amit szeret a hangjában?

⁵ Kérdezzük mindig meg a beteget, hogy kereshetjük-e telefonon otthon vagy a munkahelyén?

- Mi az, amit nem szeret a hangjában?
- Hogyan, milyen módon módosította a hangját?
- Ha a női hangján beszél, milyen gyakran „nézik” (hallják) férfinek?
- Hogyan reagálnak hangjára a telefonban? (angol nyelv: she/he, magyar nyelv: asszonyom/uram)
- Milyen gyakran használja női hangját? (Naponta, hetente? Milyen százalékban?)
- Érez-e valamilyen kellemetlenséget a torkában, amikor női hangon beszél? (bereked, elmegy a hangja, kiszárad a torka stb.)
- **Kinek a hangjához szeretné, hogy a saját hangja hasonlítson?** (közéleti ill. híres személy)

6. A kommunikáció eszköztárának felmérése

1. A látvány (a vizuális élmény)
 - Külső megjelenés
 - Testi felépítés, alak
 - Öltözködés (teststilizáció)
 - Mozgás (kinema)
 - Gesztusok (kézmozgás)
 - Fej mozgása és tekintet
 - Mimika
2. Beszéd (az auditív élmény)
 - Légzés
 - Hangadás
 - Hangmagasság
 - Intonáció
 - Rezonancia
 - Hangerő, hangintenzitás
 - Beszédritmus
 - Artikuláció
3. A férfi-, illetve a női hangképzés közötti különbség felmérése (bemutatás alapján)
4. Nyelvhasználat vizsgálata (ún. gender-szemponútú nyelvészet) a spontán beszédben
5. Általános benyomás
 - Mennyire kongruens az összkép?

A transzszexuális nőkkel folytatott hangterápia során a legfontosabb kérdés, amit feltehetek a terápia kimenetelét illetően, hogy: „*Kinek a hangjához szeretné, hogy a saját hangja hasonlítson?*” Erre a kérdésre mindig azt kérem, hogy egy közéleti, illetve híres személyt próbáljon az illető megadni, akinek a hangját magam is könnyen be tudom mérni. Az első foglalkozásra azt szoktam kérni, hogy a megnevezett egyénről a beteg hozzon magával audio- vagy audiovizuális anyagot, amelynek a meghallgatása során közösen próbáljuk meg elemezni és összefoglalni, hogy miért is tetszik neki ez a női hang. Lehet, hogy ha a tanulmányt olvasó most felteszi ezt a kérdést magának, akkor igazából nem tud hirtelen egy olyan híres személlyel előállni, akinek a hangjára becserléné a saját hangját. A transzszexuálisok esetében ez azonban soha nem okoz gondot. Teljesen biztos és tudatos képpel rendelkeznek arról, hogy hogyan is képzelik el magukat új nemükben, és ebbe a hang is belatartozik. Gyakran erős külső hasonlóságot vélek

felfedezni a beteg és a megnevezett híresség között, amelyet az alábbi két képpel próbálok meg demonstrálni:⁶

*Jennifer Finney Boylan⁷
transzszexuális nő*

*Helen Hunt
amerikai színésznő*

A transzszexuális nők számára a hangterápia személyes célja gyakran az, hogy a hangjuk ehhez az idealizált hanghoz hasonlítson, és a szakembertől is leginkább erre vonatkozóan kérnek segítséget.

A hangterápia folyamata és módszerei

A hangterápiát megelőző vizsgálatok során gyakran a következő látható és hallható elváltozásokat figyelhetjük meg a transzszexuális személynél:

- A hang valamilyen szinten rekedt vagy levegős.
- A légzés helytelen, időnként kapkodó.
- A nyakizomzati munka láthatóan fokozott.
- A hangerő csökkent, szinte suttogó.
- A hangmagasság nem „élettani”, gyakran túl nőies.
- A hangindítás nem megfelelő.
- Diszkrépancia a személy által nyújtott látvány (vizuális kép) és a hanghatás (auditív élmény) között.
- A beszédétől való félelem okozta látható szorongás.

6 A fényképek az alábbi weboldalokról kerültek letöltésre 2008 májusában:
Jennifer Finney Boylan: <http://www.jenniferboylan.net/presskit/index.html>
Helen Hunt:

www.pozevedete.net/content/gallery/helen_hunt/pictures_helen_hunt_celebrity_pics_02.jpg

7 Jennifer Finney Boylan több hónapon át volt a tanítványom. 2003-ban megjelent *She's Not There* című nemváltoztatását nyomonkövítő memoárjában Tania Vaclava néven engem is többször megemlít mint a beszédtanárát.

A fent említett néhány tünetből, a személy megjelenése és a hangja közötti éles ellentét hatásából, valamint az anamnézis felvétele során felvett adatokból egyértelműen kiderül, hogy a transzszexuálisokkal folytatott hangterápia során nem elég csak a hangra koncentrálni, hanem teljes egészében kell fejleszteni a személyiséget, kezdve a megjelenéstől, a viselkedésen át egészen a beszédig. Ezek alapján bizonyára érthető, hogy az általam alkalmazott hangterápia során miért alkalmazom az alábbi három különböző módszer gyakorlatainak a kombinációját:

1. A funkcionális diszfónia terápiájának gyakorlatai
2. Beszédtechnika gyakorlatok
3. A drámapedagógiában alkalmazott helyzetgyakorlatok

Mindenyik módszer céljának meghatározásából kitűnik, hogy miként válik az adott módszer a transzszexuális hangterápia elválaszthatatlan részévé.

1. A diszfónia terápia célja

„A diszfónia javításának célja, hogy a logopédus a kellemes, belső harmóniát közvetítő, esztétikai és kedvező pszichés hatást keltő tiszta, egyéni beszédhangot alakítson ki, amely zavartalanul épül be a folyamatos, spontán hangos beszédbe.

Feladatok

- *A hangadás funkciójának foniátriai vizsgálása*
- *Egyéni kezelési terv összeállítása*
- *Az optimális hangadási légzés kialakítása*
- *A test egészére kiterjedő laza izomtónus kialakítása*
- *A hangszalagrezgés finom megindítása*
- *Az egyénre jellemző alaphang kialakítása*
- *Az egyénre jellemző hangfekvés kialakítása”*

Dr. Salné Lengyel Mária (2004): *Logopédia jegyzet*, 95. old.

2. A beszédtechnika tanításának célja

„A beszédtechnika tanulása nem csak a formai elemeket fejleszti. Növeli az állóképességet, a koncentrációs figyelmet, az önkontrollt, a szuggesztivitást. A célirányos légző-, hangadó-, artikuláció- és ritmusgyakorlatok, kiegészítve a hangsúly- hanglejtés értelmező elemzésével, alapjául szolgálnak a fáradtságmentes, mégis jól érhető beszéd kialakításának.” (Montágh Imre (1986): *Figyelem vagy fegyelem?* 16. old.)

3. A drámapedagógia nevelési célja

A drámapedagógiai eszközök alkalmazása elősegíti:

- *„a közösségben, a közösségért tevékenykedő ember aktivitásának serkentését,*
- *ön- és emberismeretének gazdagodását,*
- *alkotóképességének, önálló, rugalmas gondolkodásának fejlődését,*
- *összpontosított, megtervezett munkára való szoktatást,*
- *testi, térbeli biztonságának javulását, időérzékének fejlődését,*
- *mozgásának és beszédének tisztaságát, szép és kifejező voltát.”*

Gabnai Katalin (1989): *Drámajátékok*, 6. old.

Természetesen egyénenként változó a különböző gyakorlatok alkalmazásának mértéke, hiszen minden transzszexuális más-más mértékben és más területen igényel fejlesztést. A logopédusok számára ismertek mind a diszfónia terápia lépései, mind a Montágh Imre által ismertté vált beszédtechnika-gyakorlatok.⁸ A drámapedagógiában, illetve a színészképzés során alkalmazott helyzetgyakorlatok terápiába integrálása arra biztosít lehetőséget, hogy a transzszexuális egyén a való életben előforduló helyzeteket tudja gyakorolni a terapeutával. Ilyenek lehetnek például az étteremben való rendelés, felvételi interjú, telefonon történő beszélgetés stb. Én gyakran a hangterápia bizonyos fázisában egy foglalkozás részeként elmegyek étterembe ebédelni a tanítványommal, ahol ő rendel, majd a következő foglalkozás keretében kielemezzük, hogy mennyire „szerepelt” sikeresen új nemében, és mennyire tudta a terápiás gyakorlatok során tanultakat beépíteni, illetve alkalmazni igazi élethelyzetben.

A másik nagyon fontos terápiás elem az, hogy a beszédgyakorlatok, főleg a házi feladat elvégzéséhez minden esetben megkövetelem a magnetofon használatát. Ennek két célból is szükségét érzem. A hangfelvétel megőrzi, dokumentálja a hanterápia során történő változásokat, valamint visszajelzést biztosít számomra arra vonatkozólag, hogy az egyén otthon, illetve a terápiás foglalkozások között gyakorol. A videomagnó használatát főleg a nemváltoztatási folyamat elején kerülni szoktam, mivel a videofelvételen keresztül a külső megjelenéssel való szembesülés az egyénre gyakran nem hat pozitívan.

Tapasztalataim alapján a hangterápia akkor a legeredményesebb, amikor a transzszexuális személy a bevallás fázisát követően a nap 24 órájában nőként él, mivel így nem kell folyamatosan cserélgetnie hangját a férfi és a női hanghasználat között.

A logopédus kompetenciája

Ahhoz, hogy a logopédus transzszexuálisokkal sikeresen foglalkozhasson, mindenképpen ismernie kell:

1. A transzszexualizmus fogalmát, terminológiáját.
2. A nemváltoztatási folyamat általános lépéseit.
3. Az anamnézis felvétele folyamán használt kérdések terminológiáját és fontosságát.
4. A nemiszerv-átalakító műtétet megelőző és az azt követő lépések folyamatát.
5. Az egyén családjának és baráti körének a nemváltoztatási folyamathoz való hozzáállását.
6. A transzszexuális személy nemváltoztatási folyamatának egyéni terveit.
7. Az egyén hangterápiára vonatkozó személyes célját.
8. A hangmodifikációs műtétek lehetőségeit.
9. A logopédusnak nyitottnak, előítéletmentesnek és elfogadónak kell lennie a beteg szexuális magatartását, életmódját illetően.
10. A logopédusnak különös figyelmel kell követnie az egyén pszichoszociális beilleszkedését a társadalomba, amelynek természetesen szerves része a nemnek megfelelő hanghasználat.

⁸ Eme tanulmánynak nem célja a részletes terápiás anyag ismertetése.

Befejezés

A megfelelő hang kialakítása transzszexuális nők számára nem könnyű és sokszor hosszadalmas, türelmet és kitartást igénylő munka. A hangterápia nem minden esetben sikeres, és főleg nem minden esetben lezárt folyamat. Sok esetben a transzszexuális egyén a nemiszerv-átalakító műtét, illetve gyakran a sikeres plasztikai műtétek sorozata után nem folytatja a hangterápiát. Úgy érzi, hogy kevésbé nőies hangját nőies megjelenésével tudja kompenzálni. Ebben bizonyos értelemben igaza is van. Minden társadalomban van valamilyen kép az ideális nő- és férfialakról, a testarányokról és magáról a hangról is. A megjelenésében fantasztikusan nőies nő mély hangját még gyakran szexisnek is tartják. Több transzszexuális tanulmány utal arra, hogy a hanggal való megelégedettség nem feltétlenül szükséges tényezője annak, hogy a személy elégedett, illetve boldog legyen önmagával (McNeill et al. 2007).

A transzszexuális hangterápia olyan multidiszciplináris terület, amely különböző módszerek kombinációjának alkalmazásával vezet sikerességhez. Nem győzöm hangsúlyozni, hogy a transzszexuális hangterápia során a foniátrai közreműködés elkerülhetetlen. A hangterápia ugyan logopédiai kompetencia, de minden esetben a terápia megezdése előtt elengedhetetlen az előzetes részletes foniátriai vizsgálat, a terápia során pedig javasolt a megfelelő folyamatos foniátriai-gégészeti kontroll.

Nincs is nagyobb siker annál, mint amikor a beteg határozottan, magabiztosan, de leginkább örömmel képes megszólalni azon a hangon, amelyet úgy érez, hogy valahol mindig is a sajátja volt.

Felhasznált irodalom

- Adler, R. K.; Hirsch, S.; Mordaunt, M. (2006): *Voice and Communication Therapy for the Transgender/Transsexual Client*. A Comprehensive Clinical Guide. San Diego: CA, Plural Publishing, Inc.
- Bán, T. (2002): Az Emberi Jogok Európai Bírósága határozataiból. A transzszexuálisok Jogai. *Fundamentum*, 6. 3–4. 121–127. (Elektronikus változat letöltve 2008. április: http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=15070)
- Boone, D. R. (1997): *Is your voice telling on you? How to find and use your natural voice*. San Diego: CA, Singular Publishing Group.
- Bornstein, K. (1994): *Gender Outlaw*. New York, Routledge.
- Boylan, J. F. (2003): *She's Not There, A Life in Two Genders*. New York, Broadway Books
- de Bruin M.D., Coerts M.J., Greven A.J. (2000): Speech Therapy in the Management of Male-to-Female Transsexuals. *Folia Phoniatrica et Logopedica* 52. 220–227.
- Carew, L.; Dacakis, G.; Oates, J. (2007): The Effectiveness of Oral Resonance Therapy on the Perception of Femininity of Voice in Male-to-Female Transsexuals. *Journal of Voice*, 21, 5. 591–603.
- Cohen, R. (1998): *A színészmesterség alapjai*. Pécs: Jelenkor Kiadó.
- Davies, S.; Goldberg, J. (2006): *Transgender Speech Feminization / Masculinization: Suggested Guidelines for BC Clinicians*. (Elektronikus változat letöltve: 2008. április www.vch.ca/transhealth/resources/library/tcpdocs/guidelines-speech.pdf)
- Gabnai Katalin (1989): *Drámajátékok gyermekeknek, fiataloknak, felnőtteknek*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Heuer, R. J.; Baroody; Sataloff, R.T. (2007): Management of Gender Reassignment (Sex Change) Patients. In: *Voice and Gender and other contemporary issues in professional voice and speech training*. Presented by the Voice and Speech Review. Editor: Rees, M. 224–228. Cincinnati, OH: Voice and Speech Trainers Association.
- Hull, L. S. (1999): *Színészmesterség mindenkinek*. Budapest, Tericum Kiadó Kft.
- King, J. B.; Lindstedt, D. E.; Jensen, M.; Law, M. (1999): Transgendered voice: considerations in case history management. *Logopedics Phoniatrics Vocology*, 24, 1. 14–18.

- Matai, V.; Cheesman, A. D.; Clarke, P. M. (2003): Cricothyroid approximation and thyroid chondroplasty: a patient survey. *Otolaryngology– Head and Neck Surgery*, 128, 6, June 2003. 841–847.
- Mészáros, K.; Szabolcs, I.; Hacki, T. (2005): Komplex hangfunkció vizsgálat alkalmazása férfi-nő transzszexuális személyen végzett hangekezelés eredményességének vizsgálatára. *Beszédgyógyítás*, 16, 1. 12–20.
- Moir, A.; Jessel, D. (1992): *Agyszex. Női agy-férfi ész?* Budapest, Gondolat Könyvkiadó.
- McNeill, E. J.M.; Wilson, J. A.; Clark, s.; Deakin, J. (2007): Perception of Voice in the Transgender Client. *Journal of Voice*, In Press, Corrected Proof. Elektronikus megjelenés: 2007. április 2. (Elektronikus változat letöltve: 2008. április: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B75854ND70FW2&_user=566177&_coverDate=04%2F02%2F2007&_alid=755145817&_rdoc=5&_fmt=high&_orig=mlkt&_cdi=12917&_st=17&_docanchor=&_ct=12&_acct=C000028838&_version=1&_urlVersion=0&_userid=566177&md5=b9a5271ad40ff5c7c54e852ecb0f75a4)
- Mészáros, K.; Csokonai Vitéz L.; Szabolcs, I.; Góth, M.; Kovács, L.; Görömbei, Z.; Hacki, T. (2005): Efficacy of Conservative Voice Treatment in Male-to-Female Transsexuals. *Folia Phoniatrica et Logopedica* 57. 111–118.
- Montágh Imre (1986): *Figyelem vagy fejelem?! Az előadói magatartás*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- Montágh Imre (2004): *Tiszta beszéd*. Budapest, Holnap Kiadó Kft.
- Neumann, K.; Welzel, C. (2004): The importance of the voice in male-to-female transsexualism. *Journal of Voice*, 18, 1. 153–167.
- Pálfi, É.; TS Online (2004): *Transz-szótár. Transzszexuális értelmező- és angol-magyar szótár*. Frissítve: 2004. november 13. A szótárt összeállította: a TS Online és Pálfi Éva informatikus-könyvtáros, főmunkatárs. ELTE Egyetemi Könyvtár. (Elektronikus változat letöltve: 2008. május <http://pride.hu/viewtopic.php?topic=1470&forum=3>)
- Salné, L. M. (szerk.) (2004): *Logopédia*. SuliNova. Közoktatás-fejlesztési és pedagógus-továbbképzési Kht. Pilisborosjenő. (Elektronikus változat letöltve 2008. április www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/logopedia_w2.pdf)
- Sandra; TS Online (2006): *Transzszexualizmus – útikalauz*. Elektronikus könyv transzszexuálisok részére – online változat. Első kiadás, 1.2 verzió – 2006. március. (E-book letöltve: 2008. május <http://tsonline.blog.hu/2007/06/01/tso>)
- Surawski, M. K.; Ossoff, E. P. (2006): The Effects of Physical and Vocal Attractiveness on Impression Formation of Politicians. *Current Psychology*, 25. 15–27.
- Surján, L.; Frint, T. (1982): *A hangképzés és zavarai, beszédzavarok*. Budapest, Medicina Könyvkiadó.
- Vecsey, K. (1994) *Szöveggyűjtemény a Beszédtechnika-módszertan című tanegységhez*. Budapest, BGGYTF jegyzet.
- Wacha, Imre (1994): *A korszerű retorika alapjai. I-II*. Budapest, Szemimpex Kiadó.
- Zuckerman, M., & Miyake, K. (1993): The attractive voice: What makes it so? *Journal of Nonverbal Behavior*, 17. 119–135.

Egyéb fontos információk

- Jennifer Finney Boylan honlapja <http://www.jenniferboylan.net/>
- Harry Benjamin International Gender Dysphoria Association, Inc. (HBI-GDA) szervezet honlapja, melynek új neve *World Professional Association for Transgender Health* (WPATH) <http://www.wpath.org/>
- A transzszexuális kezelésének az elvei. A legújabb változat: The Harry Benjamin International Gender Dysphoria Association's Standards Of Care For Gender Identity Disorders, Sixth Version, February, 2001. az alábbi web oldalról tölthető le: www.wpath.org/Documents2/socv6.pdf
- MTF hangterápiára vonatkozó információ az interneten: *How to Develop a Female Voice* by Melanie Anne Phillips <http://www.heartcorps.com/journeys/voice.htm>
- Információ magyarul a transzszexuálisizmusról: <http://tsonline.blog.hu/>
- (Előadásként elhangzott a Magyar Fonetikai, Foniátriai és Logopédiai Társaság szakmai konferenciáján, 2008. június 28-án, Miskolcon.)